

Ewaluacja w Szkole Promującej Zdrowie

Wobec współczesnej szkoły stawiane są wysokie i z każdym rokiem coraz wyższe wymagania, a próba sprostania im wymusza zmiany. Szkoła, tak inne instytucje, aby zmieniać się i rozwijać potrzebuje badań i pracy nad jakością. Taką możliwość stwarza ewaluacja czyli „systematyczny proces obejmujący zbieranie informacji oraz zdawanie relacji z tego, jak się rzeczy mają z intencją dostarczenia danych ułatwiających podejmowanie decyzji” (*H. Simon*). Właściwie przygotowana i przeprowadzona ewaluacja pozwala odkryć obszary wymagające szczególnej uwagi oraz doskonalenia i jest punktem wyjścia do rozwoju jakościowego szkoły. Na podstawie uzyskanych wyników badań w szkole podejmuje się różne decyzje o sposobie dalszego postępowania tzn. o zaprzestaniu określonych działań i/lub podjęciu działań naprawczych lub utrzymaniu wdrażanej koncepcji, albo też potrzebie zmodyfikowania sposobów postępowania.

Od 2009 roku ewaluacja jest stałym elementem pracy nad jakością w polskich szkołach (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 października 2009 r. w sprawie nadzoru pedagogicznego D.U.z 9 października 2009 Nr 168 poz. 1324), ale w SzPZ obecna była jako kluczowy element pracy i samodoskonalenia się od początku tworzenia się ruchu SzPZ. SzPZ stawia sobie oprócz wymagań ogólnych, wspólnych dla wszystkich szkół, dodatkowe wymagania, których spełnienie uprawnia do używania nazwy SzPZ. Dla SzPZ ustalono 5 standardów wymagań czyli norm, które powinna spełniać i które wyznaczają kierunki jej działania i motywują (powinny motywować) społeczność szkolną do podejmowania wartościowych inicjatyw oraz do uważnego przyglądania się zmianom zachodzącym pod wpływem zastosowanych nowych rozwiązań dydaktycznych, wychowawczych i organizacyjnych.

Istotą podejmowania systemowych działań w zakresie promocji zdrowia jest diagnozowanie swoich potrzeb, planowanie na ich podstawie niezbędnych działań, konsekwentna ich realizacja i rzetelna ewaluacja. Systematyczne szukanie wartości w prowadzonej działalności i analizowanie pozyskanych informacji zwrotnych kształtuje nawyk możliwie obiektywnego przyglądania się efektom swojej i kierkuje na rozwój. Zgodnie z regulaminami SzPZ każda szkoła starająca się o przyjęcie do Sieci Szkół Promujących Zdrowie czy ubiegająca się o wojewódzki czy krajowy certyfikat SzPZ nie tylko podejmuje działania prozdrowotne zgodnie z założeniami, ale je monitoruje oraz

dokonuje ich ewaluacji. Działania te powinny wynikać nie tylko z wymogów formalnych, ale przede wszystkim z rozumienia sensu analizowania podjętych aktywności i z potrzeby rozwoju społeczności szkolnej. Osoby odpowiadające za prowadzenie ewaluacji w szkole powinny być przekonane do korzyści wynikających z ewaluacji takich jak:

- sposób na samopoznanie;
- dostarczanie wiarygodnych i porównywalnych danych,
- zdefiniowanie mocnych i słabych stron,
- możliwość uczenia się na własnych sukcesach i błędach,
- możliwość podjęcia decyzji prorozwojowych,
- branie odpowiedzialności za podejmowane działania.

Prowadząc badania ewaluacyjne należy brać pod uwagę wiele uwarunkowań etycznych i organizacyjnych mających wpływ na prawdziwość i użyteczność pozyskanych informacji oraz kształtowanie pozytywnego stosunku społeczności szkolnej do samopoznania i przyszłych zmian.

Do postępowania ewaluacyjnego trzeba podchodzić możliwie obiektywnie, m.in. z namysłem wartościować wskaźniki w arkuszach ewaluacyjnych starając się ich nie zawyżać i nie zaniżać. Obserwowana w niektórych sprawozdaniach szkół tendencja do deklarowania pełnego spełniania wszystkich wymagań (na ocenę 5) wskazuje na niewystarczający poziom rozumienia potrzeby stałego rozwoju SzPZ, w której pracujący ludzie potrafią identyfikować zarówno mocne, jak i słabe strony; dostrzegają obszary wymagające poprawy oraz planują dalsze drogi rozwoju. Zatem stwierdzenie problemu czy określenie spełniania wymagania w stopniu minimalnym z podaniem uzasadnienia oceny i wskazanie „co należy poprawić”, jest punktem wyjścia do działań rozwojowych zgodnych z postawionymi wysokimi wymaganiami SzPZ. W tym kontekście za niepoprawne uznaje się zarówno brak odpowiedzi na pytanie: *co należy poprawić?*, jak również wypowiedzi zaprzeczające wskazanej ocenie punktowej („*wskazano ocenę 3, ale jednak...*”) lub zapisy będące analizą odpowiedzi na pytanie ankiety.

Jednym z wymagań dokumentowania działalności SzPZ jest uwzględnianie w raporcie opinii o najważniejszych zmianach, jakie dokonały się w szkole. To bardzo ważny punkt sprawozdania, który można rozwinąć tylko w oparciu o prowadzone systematycznie badania ewaluacyjne w zakresie tworzenia Szkoły Promującej Zdrowie. Prowadzenie badań i analiza wyników umożliwia zaobserwowanie prawdziwych zmian w różnych sferach funkcjonowania szkoły. Dzięki rzetelnym badaniom można dostrzec i interpretować jako

sukces nawet niewielkie zmiany, ważne dla rozwoju działań systemowych. Bez podejścia badawczego zdarzyć się może wyciąganie wniosków pochopnych i nieuprawnionych („zmieniły się postawy żywieniowe wszystkich uczniów”) lub dyskredytowanie wszelkich osiągnięć („nie stwierdzono zmian”).

Dbłość o właściwy poziom pracy SzPZ to m.in dbłość o jakość prowadzonej ewaluacji, której wyniki powinny być wykorzystane do wdrażania nowych projakościowych rozwiązań i większej świadomości podejmowanych działań. Zdarza się, że z powodu małego doświadczenia w prowadzeniu badań popełniane są błędy związane zarówno z tworzeniem własnych narzędzi badawczych, organizacją badań, analizą pozyskanych wyników i wyciąganiem wniosków.

Chęć korzystania z własnych narzędzi (oprócz narzędzi rekomendowanych) jest zjawiskiem pozytywnym. To próba autonomicznego podejścia do badania efektów swojej pracy, zwrócenie uwagi na indywidualne problemy szkoły oraz dostrzeganie możliwości połączenia tych badań z prowadzeniem ewaluacji wewnętrznej wynikającej ze sprawowania nadzoru pedagogicznego. Poza pozytywnymi aspektami wykorzystywania szkolnych narzędzi badawczych, należy zwrócić uwagę na aspekty negatywne, wynikające ze zbyt szybkiego i mało wnikliwego ich konstruowania. Przystępując do prac nad narzędziami ewaluacyjnymi trzeba przywołać kilka zaleceń metodologii badań oraz przeznaczyć czas na ich wykonanie, ponieważ trafne i rzetelne narzędzia nie powstaną podczas jednej sesji zespołu ewaluacyjnego. Dobre narzędzie czyli takie, które pozwoli wyciągnąć wnioski użyteczne w pracy, powinno mieć logiczną strukturę, zawierać pytania lub dyspozycje odnoszące się do postawionych problemów badawczych, być stosunkowo krótkie i in. Najczęściej stwierdzanym błędem konstrukcyjnym niestandardyzowanych narzędzi są nieprecyzyjne sformułowania, czego konsekwencją jest uzyskanie bezwartościowych wyników (np. *Czy wspieracie Państwo swoje dziecko w działaniach odnośnie bezpieczeństwa?* TAK, NIE, NIE WIEM). Umiejętności tworzenia takich właśnie narzędzi kształtuje się wyłącznie w czasie pracy nad nimi. Warto zatem podejmować takie próby, ponieważ uzyskuje się wprawę prowadzenia działań potrzebnych szkole, ale również pogłębia się własne zdolności precyzyjnego formułowania swoich myśli i zobiektywizowanego analizowania i interpretowania wszelkich docierających do nas informacji, a są to umiejętności niezbędne do życia we współczesnym świecie.

Analizując dostępne raporty z badań ewaluacyjnych można stwierdzić istnienie różnorodnych problemów z wyciąganiem wniosków. Należy do nich m.in. formułowanie stwierdzeń nie wynikających z przeprowadzonych badań (np. wnioski nie mają związku z

Dr Renata Stoczkowska

Mazowieckie Samorządowe Centrum Doskonalenia Nauczycieli

pytania postawionymi w kwestionariuszu ankiety), ale z wiedzy ogólnej autora opracowania lub odzwierciedlających stan przez niego oczekiwany. Należy zaakceptować fakt, że w swoich założeniach ewaluacja nie służy celom biurokratycznym, popisowym i kontrolnym. W ewaluacji chodzi o zbieranie informacji, które mają służyć rozwojowi, w tym przypadku społeczności Szkoły Promującej Zdrowie. Dlatego zidentyfikowanie trudności lub pozyskanie rozbieżnych wyników z dwóch różnych źródeł informacji jest oczekiwanym (ale nie finalnym) je efektem.

Zdarza się, że wnioski zapisane w sprawozdaniach szkół dotyczą jej mocnych stron i pozytywnych aspektów jej działalności, zaś popełnione błędy, zidentyfikowane trudności, a nawet niepowodzenia są pomijane. Takie zachowanie wskazuje na brak zrozumienia projakościowego kontekstu badań ewaluacyjnych, w którym cenne jest uświadomienie wszystkim zainteresowanym obszarów słabiej funkcjonujących i zastanowienie się nad sposobami minimalizowania trudności i uzyskiwania lepszych efektów w przyszłości.

Innym rodzajem błędów we wnioskowaniu jest utożsamianie ich z analizą wyników, czyli zamiast uogólnień wynikających z opisu wyników autor przytacza dane liczbowe nie kończąc swojej wypowiedzi żadnym podsumowaniem.

Ewaluacja nie jest pojedynczą czynnością, ale procesem złożonym, wymagającym czasu, zaangażowania i świadomości jej znaczenia dla pracy SzPZ. Nie powinna być prowadzona tylko z uwagi na wymogi formalne, ale przede wszystkim ze względu na korzyści wynikające z prowadzenia i analizowania wyników badań.

Ewaluacja służy ciągłemu rozwojowi społeczności ją tworzącej, a początkiem tego procesu jest refleksja nad tym „*jak się rzeczy mają*”, czyli zrozumienie swoich problemów, co w rezultacie pozwala na zaplanowanie zmian służących doskonaleniu.